

OSTRAVSKÝ COLEK

časopis
Zoologické
zahrady
Ostrava

ročník VI.

První živě narozená slůňata v České republice (vlevo sameček, vpravo samička)

Vážení příznivci ostravské zoologické zahrady,

dostává se Vám do rukou další číslo ostravského Čolka, již od roku 2006 pravidelně vydávaného časopisu naší zahrady. To nejdůležitější v tomto čísle je pochopitelně narození a dosud zdárně probíhající odchov malé sloní samičky. Je to událost zcela mimořádná, už jen proto, že je to historicky poprvé - po dlouhých více než 78 letech chovu slonů v československých zoologických zahradách! V dalších článcích se dočtete hlavně o hroších, emblémových zvířatech Zoo Ostrava a o problematice nelehkého soužití moderního člověka s velkými šelmami v našich ne-

dalekých a krásných Beskydech. Nezapomeneme ani na to, že v letošním roce slaví Zoo Ostrava již 60 let od svého založení. A za tu dobu přinesla, kromě samotného chovu a záchrany vzácných a ohrožených druhů zvířat v nespočtu záchranných programů i radost, poučení a rekreaci mnoha miliónům návštěvníků všech generací. Věřím, že tomu tak bude i nadále.

Přeji Vám příjemné čtení a děkuji za Vaši přízeň a podporu,

Petr Čolas, ředitel

Akce v zoo

- 1. června Den dětí - pohádková zoo pro děti
- 19. června Den otců
- 2. července Prázdniny začínají v zoo
- červenec - srpen Večerní komentované prohlídky
- 28. srpna Prázdniny končí v zoo
- 17. září Den pro seniory
- 2. října Den zvířat
- 5. listopadu Halloween a lampiónový průvod
- 17. prosince Strojení stromčeků v zoo

World Association of
Zoos and Aquariums
WAZA | United for
Conservation

Rys ostrovid, medvěd hnědý a vlk obecný v CHKO Beskydy

Chráněná krajinná oblast (dále jen „CHKO“) Beskydy je domovem velkých šelem – rysa ostrovida (*Lynx lynx*), medvěda hnědého (*Ursus arctos*) a vlka obecného (*Canis lupus*). Všechny tři uvedené druhy se přirozeně a trvale vyskytují pouze v této části České republiky (ČR) a jsou v našem státě celoročně chráněné podle zákona číslo 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. Podle zákona číslo 449/2001 Sb. o myslivosti jsou zvěř, kterou nelze lovit.

Pokračování na str. 6 a 7

Nové vydání evropské plemenné knihy hrochů je na světě

Počátkem dubna vydala Zoologická zahrada v Ostravě v pořadí již 5. vydání Evropské plemenné knihy hrochů obojživelných (*Hippopotamus amphibius*). Vedle údajů o 1362 jedincích držených v evropských zoologických zahradách mezi léty 1850–2010, obsahuje zejména aktuální údaje o žijící populaci, která k 1. lednu 2011 čítala 196 hrochů (72 samců, 119 samic a 5 zvířat neurčeného pohlaví). Rok 2010 byl z hlediska hrochů v Evropě rokem úspěšným. Narodilo se totiž 13 mláďat a hned 12 z nich se podařilo odchovat. Jsme rádi, že mezi tato mláďata patří i ostravský sameček narozený 20. července 2010 jako již 31. hroší mládě narozené

I hroši se dočkali lepšího bydlení – nově zrekonstruovaný pavilon

Výzkum kojení hrochů v Zoo Ostrava

V roce 2011 byl úspěšně zakončen vědecký projekt týkající se výzkumu kojení a alokoižení u hrochů obojživelných v Zoo Ostrava. Na tomto výzkumu je zajímavé, že byl přímo realizován ostravskou zoo (v úzké spolupráci s Výzkumným ústavem živočišné výroby v Praze).

Proč byl tento výzkum věnován právě hrochům? Důvodů je více. Jedná se o erbovní zvíře naší zoo a o druh, o kterém naše zoo vede evropskou plemennou knihu. Nejdůležitějším důvodem je ale skutečnost, že jakkoli jsou hroši Evropanům notoricky známá zvířata již více než 2500 let, tak o jejich základní biologii toho víme stále poměrně málo. Příčin, proč tomu tak je, může být hned několik. Jsou to zvířata trávící více než polovinu života ve vodě, bývají nebezpeční, jsou poměrně dlouhověcí atd. Pokud jsou chováni v zoologických zahradách, tak obvykle v páru nebo v menších skupinkách, takže výsledky výzkumu jejich chování se zobecňují jen obtížně.

I když se dnes objevují vědecké studie týkající se hrochů výrazně častěji než v minulosti – např. v roce 2010 bylo na celém světě zveřejněno celkem 17 studií, které se alespoň okrajově zmiňovaly o hroších obojživelných – většina těchto studií se zabývá buď paleontologií, nebo veterinární problematikou. Základních biologických informací tak zůstává stále poměrně málo. To se týká i kojení, o němž sice existují některé studie, ale všechny jsou relativně staré: nejmladší byla publikována v roce 1954, většina však pochází z dvacátých let 20. století. Vzhledem k tomu jsme začali sledovat kojení hrošího samečka Huga, který se v ostravské zoo narodil 29. května 2007. Hugo byl sledován vždy v podvečer v den úklidu bazénu, když bylo možné pozorovat jej i pod vodou. Sledování byla pravidelná a trvala vždy právě 300 minut, během nichž byly zaznamenávány všechny detaily o jeho kojení.

Patrně nejzajímavější z celého pozorování byla skutečnost, že Hugo nebyl kojen pouze svou matkou (hrošice Katka), ale i svou babičkou (hrošice Róza). Tento jev, tzn. kojení nevlastního potomka se, nazývá *alokoižení* a, i když byl popsán u řady savců, tak u hrochů dosud popsán nikdy nebyl. Hrošice Róza měla své poslední mládě v roce 1991. Od té

v Ostravě. A jelikož v celé Evropě uhynulo pouze dalších 6 dospělých hrochů, je celková bilance hrochů v evropských zahradách za rok 2010 kladná. K tomuto výčtu by bylo vhodné dodat, že v rámci Evropy došlo k 10 transportům, přičemž 3 hroši Evropu opustili. Nejdůležitějším transportem byl bezesporu přesun mladého samce z irského Dublinu do slavné anglické zoo ve Whipsnade, kde na mladého samce čekají hned dvě partnerky. Všechna tato 3 zvířata mají v Evropě jen málo hroších příbuzných, takže doufáme, že v letošním roce přijde z Anglie dobrá zpráva.

V roce 2010 skončil v Evropě další velmi tradiční chovatel hrochů. Není jím nikdo menší než Zoologická zahrada v Paříži. Stalo se tak po 77 letech nepřetržitého chovu hrochů v hlavní zoologické zahradě metropole nad Seinou. Během té doby (tzn. v letech 1933–2010) se v pařížské zahradě vystřídalo celkem 23 jedinců (13, 10, 0). Dočasně byl zastaven chov hrochů i v Zoo Pessac ve Francii. Poprvé své údaje do plemenné knihy poslaly Zoo La Teste du Bouch (Francie), Castillo de las Guardas – Sevilla (Španělsko) a Zoo v Alžíru (Alžírsko). Ta poslední se sice nalézá na africkém kontinentě, avšak jelikož jsou v ní pouze hroši pocházející z Evropy, jsou hroši v Alžíru zařazeni v evropské knize.

Avšak práce na plemenné knize nezahrnuje jen doplňování nových událostí a jejich hodnocení, nýbrž i pátrání v archívech a dohledávání dřívě žijících hroších předků. Díky dopátrání původu samice označené jako T425 se podařilo zlepšit znalost evropského hrošího rodokmenu z 51 na 56 %. Tato samice jménem Brandy se narodila v zoo v jihoafrické Pretorii a v roce 1972 byla převezena do Lipska v tehdejší Německé demokratické republice. Tam zplodila celkem 13 potomků (většinu s pražským samcem Jožinem). V roce 2005 byla převezena shodou okolností zpět do jižní Afriky. Transport se však nezdařil a již den po převozu Brandy uhynula. Nicméně dosud v Evropě žije 5 jejích potomků a řada vnuků.

Jan Pluháček, vědecký pracovník

doby však několikrát „pomáhala“ kojit potomky své dcery Katky, přičemž posledním takto kojeným mládětem byl právě Hugo.

Sledování kojení a alokoižení Huga bylo ukončeno v létě 2009 a od té doby probíhala analýza údajů a sestavování vědecké studie. Ta byla po svém dokončení v létě 2010 přijata k publikování ve vědeckém časopise *Mammalian Biology*, kde vyšla na jaře letošního roku. Ve zjednodušené formě v češtině byly vybrané výsledky tohoto výzkumu zveřejněny v časopise *Živa* (3/2011), kde mohou vážnější zájemci nalézt detailnější informace.

Díky výzkumu hrochů se tak Zoo Ostrava zařadila mezi několik málo českých zahrad (Dvůr Králové a Liberec), jejichž vlastní výzkumy jsou publikovány ve světovém vědeckém tisku.

Jan Pluháček, vědecký pracovník

Příprava a porody slonů v Zoo Ostrava

Téměř 80 let se české a slovenské zahrady pokoušely o odchov slůnět. Rok 2011 byl rokem, ve kterém se očekávalo narození hned dvou slůňat, obou v ostravské zoologické zahradě. Aby všechno dobře dopadlo, bylo nutné vykonat řadu příprav v pavilonu. Stejně tak se naši ošetřovatelé museli naučit spoustu nových věcí, vždyť i pro ně to bylo poprvé...

V polovině listopadu se dva ze čtyř stálých ošetřovatelů slonů zúčastnili služební cesty do zahraničních zoologických zahrad (Emmen, Wuppertal, Berlín, Hannover). Již před služební cestou a následně i na základě zkušeností, které pracovníci nasbírali, byly provedeny úpravy v pavilonu slonů a připraveny pomůcky kvůli blížícím se porodům.

Opatření v pavilonu

Mezery, které jsou mezi trubkami na jezdových vratech rozdělujících jednotlivé vnitřní prostory, jsou dostatečně malé, aby zadržely dospělého slona, ale mládě by mezi nimi bez problémů prolezlo. Proto byla na některá vrata nainstalována přídatná lana, na jiná železná síta. Stejně tak bylo nutné zabránit, aby mládě podlezlo lana do návštěvnické části. Z toho důvodu byly přidány elektrické ohradníky a mezi nimi napnuta látková síť. Průchody do únikových prostor pro ošetřovatele byly vybaveny uzavíratelnými vrátky.

Do veterinárního boxu se nainstalovalo zdvižné zařízení, na něž by bylo možné v případě nutnosti veterinárního zákroku samici zavést do speciálních popruhů. Naštěstí nakonec nebylo nutné tohoto opatření využít.

Pomůcky k porodům

Pro samotné porody byly připraveny nejrozličnější pomůcky. Od pilin na podsypaní mokré podlahy po porodu přes brankářské rukavice kvůli lepšímu uchopení mláděte po ručníky na otření mláděte. Kromě těchto věcí se nesmírně osvědčilo i speciální „hrablo“, kterým ošetřovatelé přitáhli mládě při porodu Vishesh. Vishesh je chována v chráněném kontaktu a není možné k ní vstoupit přímo, bez ochranné bariéry. V neposlední řadě byla vytvořena i prodloužená verze anksu, což je běžná každodenní pomůcka sloužící k ovládní slonů.

Další přípravy

Každou noc hlídkovali v pavilonu ošetřovatelé. Většinou jsou drženy hlídky u samic před blížícím se porodem u druhů vzácně se rozmnožujících či u druhů, které se v dané zoo nerozmnožují pravidelně nebo jejich

porod proběhne vůbec poprvé. Naše slonice splňují všechny tyto aspekty, proto se držely hlídky celou noc, vždy od 18 hodin večer do 6 hodin ráno.

Ale nejen ošetřovatelé se na porody pečlivě připravovali. Především bylo nutné připravit hlavně ty, kterých se to týkalo nejvíce – slonice. Musely si zvyknout na věci, které do té doby běžně neprováděly nebo je vůbec neznaly. Protože se jedná o dlouhodobý proces, začalo toto zvykání od prvních dní, kdy byla potvrzena jejich březost.

U obou samic se jednalo hlavně o nácvik na odběr krve z ucha, které se u Vishesh provádělo ve stoje, zatímco u Johti, protože je to kontaktní slon a je možné k ní přímo vstoupit, vleže. Prudký pokles hladiny hormonů v krvi indikuje bezprostředně se blížící porod – jestliže dojde k poklesu pod určitou hodnotu (která je u každé samice jiná), slonice by měla začít rodit do 48 hodin.

Obě slonice také ošetřovatelé při každodenním cvičení zvykali na dotyky na mléčných žlázách. V polovině února proběhlo vyšetření termokamerou. Na snímcích se při troše fantazie dal zahlédnout i chobot nebo noha mláděte. Šlo však spíše o zajímavou zkušenost, přesnou polohu mláděte nebylo možné určit.

Veterinární lékař zoo prováděl průběžně i sonografická vyšetření starší samice. Johti se chovala vždy klidně a v poslední fázi byla vyšetřování prováděna bez fixace. To, že na sono byla zvyklá, bylo obrovskou výhodou při samotném porodu, kdy bylo možné sledovat postup mláděte.

Porod Vishesh

Porod u mladší samice probíhal v časných ranních hodinách a byl velice rychlý. Vishesh

Sonografické vyšetření samice Johti

je ve svých 14 letech prvoroďičkou a navíc porod ani odchov žádného jiného mláděte nikdy neviděla. Ačkoliv bylo očekávané datum porodu až 22. března, porodila již v 619. dni březosti 11. března ve 3.18 ráno.

Mládě (samec) bylo osušeno a později při čekání na zklidnění samice i zváženo. Sameček vážil asi 78 kg. Při prvních pokusech o vrácení slůněte k matce byla samice agresivní, a tak jí veterinář podal medikamenty na zklidnění. Sameček byl jistěn na speciálním postroji z měkčených lan, díky kterému měli ošetřovatelé nad pohybem mláděte kontrolu a v případě potřeby ho mohli dostat z dosahu samice.

První pozorované kojení proběhlo až na druhý den od narození, což ale není příliš neobvyklá situace.

Porod Johti

Johti, s největší pravděpodobností v té době vůbec nejstarší březí slonice na světě, si zase naopak dávala s porodem na čas. Očekávali jsme jej již 8. března, došlo k němu ale až 665. den březosti – 12. dubna v 11.08 dopoledne. Na rozdíl od Vishesh je Johti zkušenou samicí. Mladá samička byla jejím čtvrtým mládětem (třetím mládětem je Vishesh, první dvě mláďata uhynula nebo byla zabita těsně po porodu).

Mládě bylo osušeno a při jistění na měkčených lanech ihned vráceno k samici. Johti se chovala po celou dobu porodu i po něm velice klidně. První kojení proběhlo přibližně hodinu po porodu, přičemž samička s ním neměla sebemenší problémy.

Ke spojení obou samic i jejich mláďat došlo 19. dubna. Johti i Vishesh se snažily schovávat svá mláďata pod sebe a chránit je před případným nebezpečím. Po počátečním rozruchu se ale situace poměrně brzy uklidnila. Mladší, ale silnější samička v následujících dnech vyzývala svého druha často ke hře. Společně se svými matkami tak trávili celý den všichni pohromadě (vyjma času, kdy probíhalo krmení samečka) až do 6. května 2011, kdy sameček přes veškerou snahu ošetřovatelů uhynul. Celá situace je detailně popsána na webových stránkách Zoo Ostrava v sekci Sloní deník.

I přes tuto smutnou událost je narození živých slůňat obrovským úspěchem. Jak ošetřovatelé, tak i velké množství dalších lidí, věnovali neskutečné množství úsilí, volného času i sil tomu, aby se tento malý zážrak podařilo uskutečnit.

Dana Škorňáková
pracovnice výukového centra

60 let zoo v Ostravě

V letošním roce si ostravská zoologická zahrada připomíná 60 let od svého založení. Připomeňme si její cestu od vzniku až do dnešních dní...

50. léta – počátky v Ostravě-Kunčičkách

Jako oficiální datum vzniku ostravské zoo se uvádí 26. říjen 1951. Zoo se ovšem nenacházela na stávající lokalitě, ale na pozemku OKD v Ostravě-Kunčičkách, naproti dolu Alexandr. Dnes zde po původních expozicích nenajdeme již téměř žádné stopy. Tehdejší rozloha zoo činila 6,5 ha (pro srovnání, dnešní plocha zoo je téměř 100 ha). Podobně jako v případě řady dalších zoo zde byla chována zvířata většinou po jednom kuse, mnohdy i přestárlá. K úplně prvním chovancům patřil jeden srnec, dvě srny a pět bažantů. K nim brzy přibyli i pávi a po dokončení voliéry i další ptáci. Již v té době se počítalo s tím, že se jedná o provizorium a byla hledána nová vhodná lokalita. Mezi kandidáty byly zařazeny kromě areálu Velkého ostravského lesa ve Slezské Ostravě, také lokality Bělský les, Radvanice a Vřesina.

60. léta – stěhování a výstavba nové zoo ve Slezské Ostravě

Zoologická zahrada ve Slezské Ostravě byla pro veřejnost otevřena 1. 5. 1960, byť v té době byla v podstatě jedním velkým stavenišťem. Podobně jako tomu bylo předtím v Kunčičkách, i ve Slezské Ostravě byla značná část výstavby a dalších prací prováděna svépomocí a brigádnickou činností občanů, školní mládeže a místních podniků. Bez jejich pomoci by nová zoologická zahrada v Ostravě mohla jen těžko vzniknout. Byl vytvořen základní návštěvnický okruh, tak jak jej známe dnes, a byla vybudována základní infrastruktura potřebná pro fungování zoo (zejména zookuchyně, centrální seník apod.).

Lední medvědi patřili k oblíbeným zvířatům

Letní expozice pro opice, 1962

V této etapě také vznikla většina hlavních expozic a pavilonů, zejména expozice medvědů, pavilon opic, pavilon šelem a „starý“ pavilon slonů. S výjimkou expozice medvědů slouží v různě pozměněné podobě tyto pavilony dodnes. Do kolekce poprvé přibyli některé výrazné druhy zvířat jako např. medvědi lední, tygři ussurijští, slon africký, šimpanzi, hroši či plameňáci.

70. léta – vstup do první ligy

70. léta jsou ve znamení chovatelské profilace zoo a výrazného zkvalitnění skladby chovaných zvířat. I za cenu dočasného poklesu počtu zvířat bylo započato s chovem skutečných chovatelských „pokladů“. V ostravské zoo se tak poprvé objevili nosorožci tuponosí, jeleni milu, jeleni lyrorozí, zebry Grévyho, kočkodani Dianini, levharti mandžusští, kulani, tapíři čabakoví, tygři sumaterští atd. Tentokrát se však již nejednalo o jednotlivá, přestárlá či jinak chovatelsky nevhodná, zvířata, ale mnohdy o perspektivní chovné páry či skupiny. Protože se u řady z nových druhů postupně dařilo i s jejich odchovy, lze toto období označit bez nadsázky za chovatelský zlatý věk ostravské zoo, ze kterého zoo těžila i v následující dekádě a který ostravskou zoo zařadil mezi nejlepší zařízení svého druhu v rámci tehdejšího Československa. Intenzivní byla rovněž stavební aktivita, zejména doprovodná infrastruktura a stavby v zázemí zoo. V tomto období byly postupně vybudovány multifunkční budova sloužící jako odchovna mláďat, krmných zvířat a zimoviště ptáků (1973), dále byl vybudován rybník s ostrovy gibbonů (1974), dokončeny byly objekty karantény a pavilonu hrochů (oba 1975) a samoobslužné restaurace a druhého parkoviště (oba 1978).

80. léta – počátek stagnace

Zatímco v první polovině dekády jsou postupně dokončovány či uváděny do provozu investice započaté ještě na konci let 70. (pavilon vodních ptáků, výukové středisko, pavilon afrických zvířat), ke konci 80. let již jakákoliv investiční výstavba zcela ustává. V chovatelské oblasti se neobjevuje tolik nových druhů jako v předchozí dekádě, přesto stojí za zmínku např. medvědi syršští, binturongové či orangutan. Poprvé je v historii českých a slovenských zoo odchováno např. mládě plameňáka kubánského, levharta cejlonského, bernešky havajské, rysa červeného nebo labutě trubače.

90. léta – doba útlumu, ale i postupná stabilizace

Ostravská zoo procházela v první polovině devadesátých let, obdobně jako všechny ostatní české zoo, obdobím nestability a oprávněných obav o svou další budoucnost. Téměř zcela ustala jakákoliv

investiční činnost a změny se dotkly rovněž druhové skladby zvířat. Docházelo k postupnému úbytku chovu velkých druhů savců (byl ukončen např. chov zubrů, bizonů či slonů). K jisté stabilizaci došlo ve druhé polovině 90. let, kdy začínají intenzivně probíhat nutné opravy a objevují se i první menší investice, jakými jsou výstavba nových voliér dravých ptáků (1997), nová expozice rysů a voliery papoušků a handicapovaných ptáků (vše 1998), nové seníky pro jeleny (1999). Z nových druhů zmiňme rysy kanadské nebo siky vietnamské. Dochází k výraznému rozšíření chovu papoušků a vrubozobých ptáků. Důkazem navracející se stabilizace a pomalého vzestupu ostravské zoo bylo její přijetí do prestižní Evropské asociace zoologických zahrad a akvárií (EAZA) v roce 1996.

Milénium – čas nového rozvoje

Obdobně jako ve 2. polovině 90. let, pokračovala i v prvních letech nového tisíciletí výstavba expozic menšího rozsahu. V roce 2000 to byl nový výběh pro lvy a zimoviště plameňáků. Za zlomovou událost, která udělala definitivní tečku za další stagnací ostravské zoo, lze považovat výstavbu a otevření nového a moderního pavilonu slonů (2004). Současně byla v tomto roce ostravská zoo přijata do Světové asociace zoologických zahrad a akvárií (WAZA). Zejména díky finanční podpoře a přízni zřizovatele zoo, statutárního města Ostrava, byly v letech 2005 až 2008 postupně dokončeny a zpřístupněny nové expozice pro poníky a osly, voliery ptáků Číny a Tibetu, expozice jeřábů a pandy červené. V roce 2007 byly dokončeny a zpřístupněny botanické stezky, na které navázala výstavba nových skleníků, sloužících jako zázemí botanického oddělení. Zoo tak vykročila na cestu postupného rozšíření svého programu o botanickou zahradu. Vrcholem rozvoje první dekády nového milénia bylo dokončení a otevření (2010) nového expozičního komplexu pro medvědy a hulmany nazvaného Čitván a nové dětské zoo. Tolik potřebných investic se dočkalo rovněž zázemí zoo, zejména byla provedena rozsáhlá plynofikace, bylo postaveno několik čistíček odpadních vod včetně kanalizace a také modernizováno chovatelské zázemí včetně

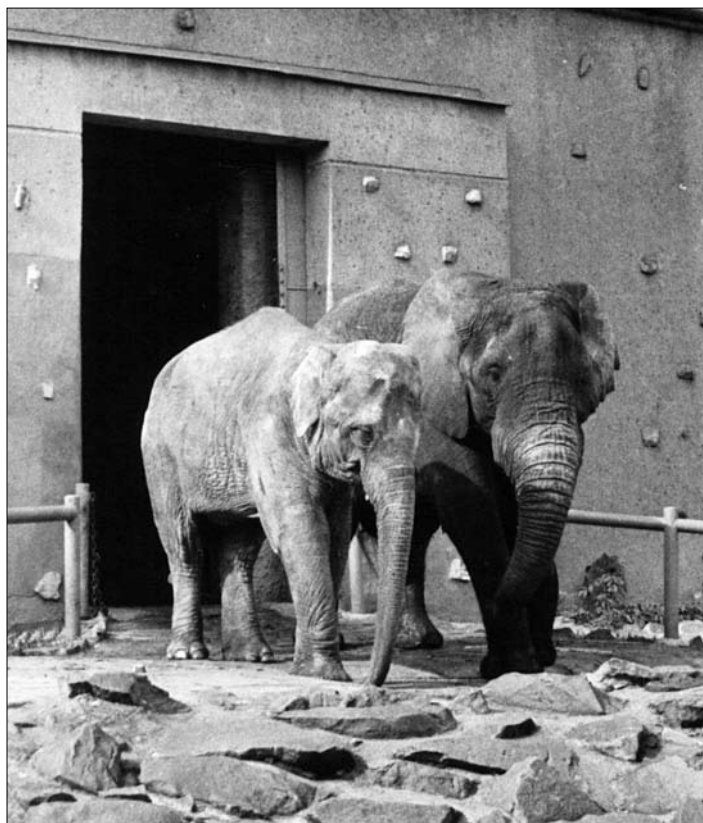
První československé mládě tapíra čebřakového narozené v roce 1979

zázemí pro ryby a plazy. Současně s výstavbou nových objektů došlo také k demolici některých starých a zcela nevyhovujících staveb, jakými byli např. letní restaurace, starý skleník nebo staré voliery ptáků u hlavní cesty. V chovatelské oblasti došlo na jedné straně k postupnému ukončení chovu některých velkých druhů savců (např. pumy, jaguáři, lední medvědi, nosorožci), současně však proběhlo výrazné rozšíření druhové pestrosti o druhy v Ostravě dříve téměř nechované, jako jsou plazi, ryby, obojživelníci a bezobratlí. Mezi největší chovatelské novinky nového milénia lze řadit také lemury Sclaterovy, jeřáby sibiřské a pardály obláčkové.

2011... - další směřování

Za velké podpory statutárního města Ostrava má ostravská zoo díky připravovaným projektům v následující dekádě našlápnuto k výrazné změně své tváře. Výrazná přestavba posune ostravskou zoo opět na přední místo v rámci zoologických zahrad v ČR. Již na počátku tohoto období by se návštěvníci zoo měli dočkat moderní restaurace s celoročním provozem spojené s výukovým sálem a venkovní expozicí Vodní svět. Ta vyroste zhruba na místě, kde stála původní letní restaurace. Přestavby se dočká také jeden z rybníků, který bude mimo jiné sloužit jako průchozí ostrovní expozice lemurů. Připravovaný nový vstupní areál by měl nahradit stávající a výrazně zvýšit komfort návštěvníků. Vedle samotných pokladen, nové zoo-prodeje a toalet bude zahrnovat také nové zázemí pro správu zoo. Dalším projektem je expozice pro tuleně a tučňáky, která by měla vyrůst na místě starého betonového medvědince v centrální části zoo. Možnost pozorovat plavající tučňáky za sklem jistě výrazně zvýší atraktivitu této části zoo a snad i v očích návštěvníků plnohodnotně nahradí zde dříve chované lední medvědy. V ostravské zoo doposud nevyužitý způsob prezentace zvířat nabídne návštěvníkům asijské safari. Možnost nasednout do vláčku a projíždět se přímo mezi volně se pohybujícími zvířaty na více než dvouhektarové ploše bude pro řadu lidí jistě nevšední zážitek. Asijské safari je plánováno na louce za výběhem velbloudů. Nové expozice se dočkají také tygři, a to na doposud nevyužívané ploše lesa na cestě od pavilonu afrických zvířat (plochou zhruba desetkrát větší než je stávající výběh tygrů). Součástí komplexu bude rovněž velká průchozí voliéra vodních ptáků. Nejnáročnějším z plánovaných projektů bude přestavba pavilonu vodních ptáků na pavilon evoluce. Ten bude přednostně určen pro skupinu šimpanzů a některých dalších druhů afrických primátů a bude doplněn o řadu menších druhů zvířat. Vedle těchto „velkých“ projektů bude zoo i nadále pokračovat s celou řadou změn menšího rozsahu, jako jsou např. estetizace starších pavilonů či budování menších expozic naší fauny v rámci botanických stezek.

Stanislav Derlich

Soňa (slon indický) a Petr (slon africký) ve starém pavilonu

Rys ostrovid, medvěd hnědý a vlk obecný v CHKO Beskydy

Po vstupu ČR do Evropské unie byla CHKO Beskydy v roce 2004 vyhlášena jako evropsky významná lokalita (dále „EVL“) velkých šelem a dalších vzácných a chráněných druhů rostlin a živočichů.

Současný výskyt: Koncem 19. století byli původní rysové, medvědi a vlci v horách severovýchodní Moravy vyhubeni. Díky zavedení přísnější druhové ochrany na Slovensku a v Polsku se tyto velké šelmy do Beskyd vrátily a postupně znovu obsadily všechna vhodná teritoria. K jejich přirozenému návratu, bez aktivní pomoci člověka, došlo především díky návaznosti Beskyd na slovenská pohoří s trvalým výskytem těchto predátorů. Rys ostrovid zde vytvořil od 70. let minulého století populaci odhadovanou v současné době na 10-15 jedinců. Medvěd hnědý se do Beskyd trvale vrátil v 70. letech minulého století a jeho počet je odhadován na minimálně 5 jedinců. Vlk obecný se v Beskydech znovu objevil v 90. letech minulého století a podle současných údajů žije v CHKO kolem 5 vlků. Dlouholetá pozorování svědčí o tom, že rys, medvěd a vlk jsou již řadu let trvalou součástí beskydské fauny.

Životní prostředí: Snad nejtěžším obdobím pro velké predátory v této okrajové části Karpat byla valašská kolonizace spojená s rozsáhlým odlesňováním hor a s intenzivním hubením šelem. Pozdější zpětné zalesňování krajiny umožnilo opětovné rozšiřování živočichů vázaných na les. Po dvou stoletích lesnického hospodaření ovšem většinu původních jedlobukových pralesů nahradily smrkové monokultury, které nyní tvoří více než 50 % lesů CHKO Beskydy.

Vlci v Beskydech napadají nedostatečně zabezpečená hospodářská zvířata, především ovce. Snímek ze škody z Beskyd, foto D. Bartošová.

Zbytky starých jedlobučin se zachovaly především v rezervacích a na nejméně přístupných lokalitách. V poslední době se přece jen prosazuje zavádění pestřejší dřevinné skladby lesních porostů a šetrnějších lesnických postupů. Tento vývoj spolu s vyhlášením nových lesnických přírodních rezervací v posledních letech v oblasti Smrku, Lysé hory, Ropice, Velkého Polomu a Makyty na ploše několika set hektarů je velkým přínosem pro vzácnou beskydskou faunu – z velkých šelem především pro medvěda, který je závislý na starých horských lesích. Závažným rušivým prvkem v Beskydech je velmi hustá síť lesních cest a turistických chodníků. V konečném důsledku však vhodnost území pro velké šelmy zřejmě ovlivňuje více faktorů – nadmořská výška, druhová a prostorová struktura vegetace, svažitosť terénu, odlehlost území, intenzita využití cest apod.

Nebezpečnost pro člověka: Velké šelmy nepředstavují za normálních okolností pro člověka nebezpečí. Jsou velmi plaché, lidé se bojí a za všech okolností se jim snaží vyhnout. Vzácnou výjimkou mohou být jedinci napadeni vzteklinou a výjimečně může být nebezpečný medvěd, cítili se ohrožen (např. medvědice s mláďaty). V medvědími biotopu je také nezbytné důsledně likvidovat odpadky, aby nedošlo k návyku medvěďů na tento potravní zdroj. Např. v roce 2010 chodili medvědi ke kontejnerům s odpadky u horské chatové osady na úbočí hory Smrk. Po upozornění Správy CHKO Beskydy vyměnil Obecní úřad Ostravice na této lokalitě otevřené kontejnery za uzavřené, čímž se medvěďům znemožnil přístup k odpadkům. V létě může dojít k setkání medvěda s člověkem při sběru lesních plodů, turistice apod. Vzhledem k vzácnému výskytu medvěďů však k podobným setkáním dochází v Beskydech jen zřídka a nejsou známy žádné konflikty.

Ochrana: Častou příčinou úmrtí velkých šelem je nezákonný lov (pytláctví), který postihuje především málo početné okrajové populace, což je i případ CHKO Beskydy. Pro některé myslivce jsou rysové a vlci stále vetřelci a nežádoucími konkurenty a spolu s medvědem jsou zároveň velmi atraktivní loveckou trofejí. Výhodou pro pytláky v Beskydech je snadná dostupnost terénu motorovými vozidly a přehledné stejnověké smrkové monokultury s nedostatkem podrostu a tedy i úkrytů pro velká zvířata. Jsou známy a někdy i dokumentovány konkrétní případy pytláctví na rysech, vlcích i medvědech. O tom, že nezákonný lov je stále aktu-

ální, svědčí např. sdělení Správy CHKO Kysuce o upytlačení rysa v prosinci 2010 při společném mysliveckém lovu na slovenském území nedaleko státní hranice s ČR. Pro zpětné rozšíření velkých šelem do moravských a českých pohoří znamená ilegální lov zásadní problém.

Náhrady škod: Velké šelmy v oblasti Beskyd občas napadají nedostatečně zabezpečená hospodářská zvířata. Tyto škody mají na svědomí především vlci a jen ojediněle rysové a medvědi. Logickým důsledkem těchto útoků bývá nepřátelský postoj chovatelů vůči predátorům a ospravedlnění jejich likvidace pytláky. Z tohoto pohledu lze považovat za velký přínos vznik zákona číslo 115/2000 Sb. o náhradě škod způsobených vybranými druhy zvláště chráněných živočichů, vydaný Ministerstvem životního prostředí České republiky. Podle uvedeného zákona jsou hrazeny také škody způsobené medvědem, vlkem a rysem na hospodářském zvířectvu a medvědem na včelstvech a včelařském zařízení. Smyslem zákona je odškodnit poškozené chovatele, snížit jejich averzi vůči šelmám a přispět k informovanosti o výskytu šelem. Šetření k potvrzení původce škody (chráněného druhu šelmy) a zpracování odborného protokolu provádí v CHKO Správa CHKO Beskydy, na území mimo CHKO pověřené městské úřady. Škodu vyřizuje příslušný krajský úřad na základě žádosti chovatele. Správa CHKO Beskydy se snaží chovatelům s vyřizováním odškodnění pomáhat a zároveň jim doporučuje preventivní opatření proti vzniku dalších škod. Nejlépe se osvědčuje tradiční ochrana stád pomocí velkých pasteveckých psů (slovenský čuvač, šarplaninec, kavkazský pastevecký pes atd.). Psi však musejí být od věku šteněte vychováni společně s hospodářskými zvířaty, která se pak snaží za všech okolností chránit.

Perspektivy: Ačkoliv podle platné legislativy jsou rysové, medvědi a vlci v České republice chráněni, jejich ochrana v praxi se potýká s problémy. Kromě nezákonného lovu šelem je nepříznivě ovlivňován jejich biotop. Neustále se zvyšuje hustota osídlení CHKO Beskydy a atraktivní prostředí láká další stavebníky. Intenzita rekreačního a sportovního využití dosáhla v některých částech CHKO mezních hodnot, takže investoři se nyní zaměřují na dosud zachovalé přírodní lokality. Při přecházení údolí jsou velké šelmy stále více omezovány novou zástavbou a intenzivní dopravou. Rysové, vlci a medvědi přicházejí do Beskyd ze Slovenska a Polska přes

Jablunkovský průsmyk, kde existují dvě poslední migračních cest velkých savců. Pokud by zástavbou a nárůstem dopravy došlo k jejich zneprůchodnění, hrozí velkým šelmám v CHKO Beskydy zánik. Nepatrné „beskydské“ populace rysů, vlků a medvědů nemohou existovat samostatně, bez doplňování o jedince ze slovenských a polských Karpat.

Mezinárodní spolupráce: Ochrana šelem v ČR se neobejde bez spolupráce se sousedními státy, především se Slovenskou republikou (SR). V posledních letech se uskutečnilo několik jednání na úrovni ministerstev životního prostředí obou zemí. Bylo zde konstatováno, že společným problémem je pytláctví na velkých šelmách. Pokud jde o legislativní ochranu, rys je i na Slovensku celoročně chráněný, zatímco medvěda lze lovit na výjimku. SR vyšla vstříc požadavkům ČR: 1) přislíbila omezení lovu medvědů v pohraničním území kvůli umožnění migraci medvěda do ČR, 2) v roce 2002 zařadila část okresu Čadca přiléhající k území ČR a Polska do zóny s celoroční ochranou vlka. Ochrana okrajové vlní

V nejdlehlších částech CHKO Beskydy se vzácně vyskytuje medvěd hnědý.

Ilustrační foto D. Bartošová.

populace na československém pomezí však není uspokojivě dořešena, protože zatím nebyl ze strany SR zohledněn požadavek ČR na rozšíření území s celoroční ochranou vlka o slovenskou část Javorníků a o Biele Karpaty.

Stezka odvahy v Zoo Ostrava

Kdo se bojí, nesmí do lesa, slycháváme už odmalicka. Nyní můžeme ono pořekadlo ještě doplnit – protože kdo se bojí, nesmí ani do zoo. V Zoo Ostrava totiž v květnu a červnu několikrát proběhla Stezky odvahy.

Zkouška odvahy to byla také pro nás, pro organizátory. Jak v některé pátky, tak i soboty totiž náš kraj trápilo nepříznivé počasí a my se mnohé večery báli toho, že pro silný déšť bude prostě po stezce. Naštěstí však nakonec buď nespadla ani kapka, nebo bylo kapek jen pár. Byly však i termíny, které jsme museli odvolat, a jeden večer jsme start přemístili do výukového centra.

Stezka v "beta verzi"

Jelikož je Stezka odvahy v zoologické zahradě přece jen něco nevyzkoušeného, potřebovali jsme vychytat alespoň ty nezákladnější mouchy, a proto proběhla jedna Stezka už 16. dubna 2011, kdy byla nabídnuta dobrovolníkům z Kruhu přátel zoo, kteří pomáhají při organizaci akcí pro veřejnost. Z nadšení po Stezce jsme si pak vzali jediné – jsme připraveni ji nabídnout veřejnosti. Nutno zde ještě podotknout, že myšlenka Stezky odvahy a její organizace vychází z klasických oddílových stezek pro starší členy táborského oddílu BVÚ. Podobné zkoušky odvahy ale jistě dělá i celá řada dalších oddílů.

Jak nebyla tma

Než jsme Stezky konečně otevřeli veřejnosti, nebezpečně se přiblížil letní slunovrat. Proto, se stále delším dnem, jsme postupně zahájení Stezky posouvali na pozdější hodinu. Abychom se ale nescházeli až někdy po desáté večer, kdy už by byla ideální tma, vyřešili jsme zahájení trochu jinak – první slovo hned po pokladně dostala vždy Dana Škorňáková, která předvedla pozůstatky po dřívě chovaných zvířatech – sloní kel, hroší zub, zebří kůži, dikobrazí bodlinu, ale i celou řadu dalších preparátů.

Každý z jedenácti účastníků (což byla vyzkoušená ideální „kapacita akce“) si mohl na kterýkoliv preparát sáhnout. A pak už se dostávám ke slovu já – nejprve se souhrnem pravidel celé akce. Přece jen se ocitáme v zahradě po zavírací době, a tak je třeba mít o něco striktnější a jasnější pravidla. Po nich se už začíná číst husí kůži nahánějící povídka. V průběhu povídky pak člověk za člověkem odchází vstříc nočnímu lesu a asi hodinu jej není. Povídku až do samého konce uslyší vždy jen poslední člověk. Aby na sebe nemohl nikdo plánovaně čekat po trase, hlídají ji další dobrovolníci

Naopak vlkům na Slovensku se ztížil život tím, že si slovenští myslivci si prosadili prodloužení doby lovu vlka ze dvou a půl měsíců na čtyři měsíce.

Závěr: Správa CHKO Beskydy bude nadále prosazovat opatření k ochraně rysů, vlků a medvědů a pokračovat v mapování výskytu těchto druhů. Získaná data jsou postupně ukládána do centrální databáze NDOP spravované Agenturou ochrany přírody a krajiny (AOPK) ČR v Praze. Odborný přínos je očekáván od projektu AOPK ČR „Monitoring velkých šelem EVL Beskydy“, jehož realizátorem je Ústav biologie obratlovců Akademie věd ČR. Cílem tohoto, již probíhajícího projektu o délce trvání 3,5 let, je získat pomocí různých metod maximum údajů o velkých šelmách a provést co nejpodrobnější odborné zhodnocení místní populace šelem. Všechny získané poznatky budou využity k práci orgánů ochrany přírody pro zachování vzácných šelem v CHKO Beskydy.

RNDr. Dana Bartošová,
Správa CHKO Beskydy

a navíc nikdo neví, v jakém pořadí kdo odejde.

Co den, to jiné zbloudění

Zatímco některé skupinky měly neustále tendence ztrácet se kolem Sluneční louky, kde jsme už značení později ani nemohli více vylepšit, ty další se ztrácely pod altánkem na Stezce lesa, ale i kdekoliv jinde. Naštěstí každému došlo, že když už nějakých sto, dvě sta metrů není žádná značka, měl by se nejlépe kousek vrátit.

A pak se našli i takoví, co nenašli druhou kontrolu, další se nám vrátili do cíle z úplně opačného konce, než jsme původně zamýšleli, a skupinka, která začínala ve výukovém centru, měla občas problém se do výukového centra opět vrátit a měli tendence vyrazit na druhé kolo. Nakonec se ale nikdo skutečně neztratil, každý došel až do cíle a obdržel potvrzení o absolvování.

Zkouška odvahy na druhou

Když se zase celá skupinka sesbírala, čekala na ni ve většině případů ještě jedna drobná zkouška odvahy – pohladit si živého hada, konkrétně korálovku. Tady už ale záleželo opravdu na tom, kdo si hada pohladit chce, povinnou složkou Stezky to nebylo. A pak se pomalu mohlo kolem jedenácti večer vyrazit opět domů.

Jiří Slanina, dobrovolný spolupracovník zoo

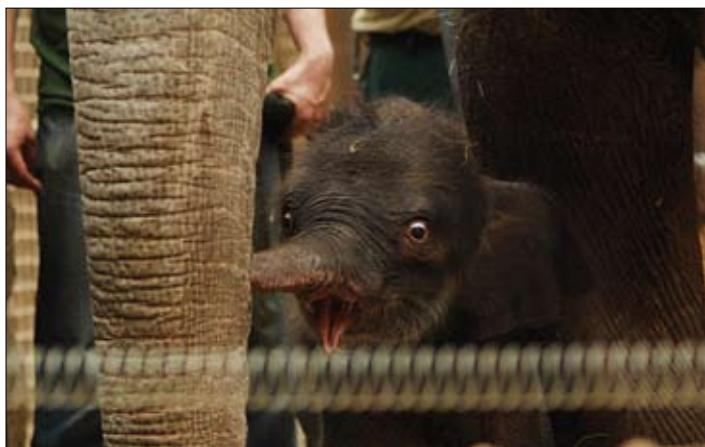
Fotogalerie ze života slůňat v Zoo Ostrava

Sloní sameček starý několik dní

Vishesh se samečkem a Suselou ve vývěhu

Sloní samička těsně po narození

Matky s mláďaty poprvé všichni společně

Vytištěno na recyklovaném papíru.

Babenní koupel sloní samičky

